

*Биковська О.В.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Підготовка покоління, здатного жити і працювати в нових умовах, які викликані соціальними, економічними та політичними змінами в Україні, вимагає посилення ролі виховання. Необхідність розв'язання даного завдання конкретизована в державних планах та програмах, які були розроблені і затверджені останнім часом, зокрема в Національній доктрині розвитку освіти, Державній програмі "Вчитель" та Державній програмі розвитку позашкільних навчальних закладів на виконання Указу Президента України від 9 жовтня 2001 року "Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти України". Перспективи регулювання виховною діяльністю в сучасних умовах представлені в проектах нормативно-правових документів: Законі України "Про виховання" та Національній програмі виховання підростаючого покоління тощо. З метою виконання основних положень цих документів, актуальним постає питання про модернізацію виховного процесу в різноманітних соціальних інституціях. Серед них вагоме місце у вихованні підростаючого покоління належить позашкільним навчальним закладам.

Необхідність та актуальність дослідження виховної діяльності в позашкільних навчальних закладах визначається не тільки змінами, які відбуваються в суспільній свідомості, але і тією важливою роллю, які відіграють ці заклади на ринку освітніх послуг. Позашкільні навчальні заклади можуть швидко, мобільно реагувати на соціокультурні зміни, надавати дітям широкі і нетрадиційні можливості для підвищення рівня їх вихованості та формування наукового світогляду. Педагогічною практикою доведено, що включення учнів у виховну діяльність в позашкільних навчальних закладах відбувається у непримусовому навчально-виховному процесі при вільному виборі особистістю не лише закладу, а і керівника гуртка, відповідно до своїх вподобань, нахилів та інтересів. Виховання в позашкільних навчальних закладах передбачає активну взаємодію та співпрацю дорослих та дітей.

Виховні, освітні, правові, соціально-економічні, організаційні засади, а також державну політику у сфері позашкільної освіти визначає Конституція України, Закон України "Про освіту", Закон України "Про позашкільну освіту", Національна доктрина розвитку освіти, Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття), Програма розвитку позашкільних

навчальних закладів, Концепція позашкільної освіти та виховання, Положення про позашкільний навчальний заклад та інші документи.

Специфіка виховної діяльності в позашкільних навчальних закладах визначалася фундаментальними положеннями психолого – педагогічної науки, які розроблені в наукових працях І. Д.Беха, С.М.Букреєвої, В. В. Вербицького, А.В.Ізвекової, Б. С. Кобзаря, А. І. Ковальової, І.М.Мельникової, Г.П.Пустовіта, В. В. Рибалка, А. Й. Сиротенка, О. В. Сухомлинської, Т.І.Сущенко.

Однією з перших, хто в колишній державі висунув нові ідеї про виховання в позашкільній роботі з дітьми, була Н. К. Крупська. "Наша виховна робота повинна поєднувати уміння рости і в той же час дати можливість в цій обстановці всебічно розвиватися особистості дитини. Я вважаю, що позашкільна робота в цьому відношенні може зіграти велику роль" [1]. Дане визначення не втратило своєї актуальності і в сучасних умовах.

Перехід позашкільних навчальних закладів у новий якісний стан співпадає у часі з усвідомленням позашкільної освіти не тільки як надзвичайно актуального явища для подальшого розвитку освітнього простору України, але і як однієї із складових педагогіки розвитку.

Г.П. Пустовіт визначає: "Позашкільна освіта не може розглядатись як придатак до школи, цей вид освіти – самостійний, самоцільний – ніколи ніякою школою замінений не буде, оскільки чим вище якісний рівень шкільної освіти, тим ширший стає спектр освітніх інтересів і запитів особистості, які сама загальноосвітня школа задовольнити не в змозі [2].

Т.І. Сущенко зазначає, що позашкільна освіта та виховання є гнучкою, незаформалізованою, пластичною структурою, яка здатна оперативно реагувати на змінні соціокультурні та освітні потреби дітей, врахувати їх індивідуальні потреби та здібності [3]. Відсутність примусу, свобода вибору занять робить позашкільний навчальний заклад привабливим для дитини різного віку.

За визначенням ЮНЕСКО, позашкільна освіта є сьогодні відкритою, неформальною паралельною освітою, яка спроможна швидко і мобільно реагувати на зміни в соціальному середовищі, на різноманітність потреб і мотивів соціуму, здібностей дітей.

Процес виховання в позашкільних навчальних закладах має такі специфічні ознаки: добровільна участь дітей; відсутність регламентуючих установок; свобода вибору занять; диференціація учнів за інтересами до конкретної галузі праці, науки, техніки та виробництва; постановка перед кожним вихованцем близьких в досягненні завдань трудової діяльності;

різноманітність сфер спілкування, що сприяють створенню між вихованцями тісних товариських відносин.

Позашкільні навчальні заклади ефективно впливають на безперервне й усвідомлене духовне самовдосконалення і самовизначення дітей і молоді. Свобода і можливість вибору улюблених занять у позашкільних закладах благодійно позначаються і на характері самоорганізації майбутнього життя дитини, сприяють її базовій професійній підготовці і компетентності, допомагають знайти ідеальну модель майбутньої професійної діяльності, "приміряти" її до своїх можливостей і характеру ще в ранньому віці, точніше визначити місце в житті, повноцінніше реалізувати творчі можливості. Все це дає підставу зробити висновок, що позашкільні заклади в загальній системі безперервного процесу виховання виконують не просто додаткову, а за певних умов випереджувальну прогностичну функцію. Крім того, у позашкільному педагогічному процесі дитина не тільки відтворює те, що засвоює (наприклад, культуру чи соціальний досвід), а розвиває набутий досвід, доповнює його, вдосконалює. У цьому полягає закон творчої поведінки і особливість методики позашкільного педагогічного процесу (Т. І. Сущенко).

Змістовна виховна діяльність в позашкільних навчальних закладах з дітьми і молоддю полягає в залученні їх до різноманітної трудової і духовної діяльності, що є одним із гарантів соціального захисту, зайнятості дітей і підлітків, їхніх занять за інтересами.

У виховній діяльності важливе місце займає організаторська діяльність педагогів позашкільних навчальних закладів. Вона реалізує весь комплекс організаційних функцій: цілепокладання, планування, координацію, аналіз ефективності.

Виховна діяльність має важливе значення для всього навчально-виховного процесу. Оскільки від адекватно актуальної ситуації залежить успіх всього позашкільного навчального закладу.

Під виховною діяльністю в позашкільних навчальних закладах ми розуміємо цілеспрямовану взаємодію педагогів та вихованців, яка направлена на підготовку учнів до активної участі у виробничому, громадському та культурному житті держави.

Виховна діяльність в позашкільних навчальних закладах має три групи функцій.

Перша група пов'язана з безпосереднім впливом педагогів на вихованців, що полягає:

- у вивченні індивідуальних особливостей їх розвитку, оточення, інтересів;

- програмування виховних впливів;
- реалізація комплексу методів та форм індивідуальної роботи;
- аналіз ефективності виховних впливів.

Друга група функцій виховної діяльності в позашкільних навчальних закладах пов'язана із створенням виховуючого середовища, зокрема:

- формування позитивної емоційної атмосфери;
- включення учнів у різноманітні види творчої діяльності;
- розвиток дитячого самоуправління.

Третя група функцій спрямована на корекцію різноманітних суб'єктних відношень дитини:

- соціальна допомога сім'ї;
- взаємодія з педагогічним колективом ;
- нейтралізація негативних впливів соціуму;
- взаємодія з іншими соціальними інституціями.

На сьогодні в Україні діють 1496 позашкільних навчальних закладів, в яких навчається понад 1,2 млн. учнів, а це кожна 5 дитина.

Виховання учнів в гуртках позашкільних навчальних закладів здійснюється в залежності від напрямів їх діяльності. Існує близько 70 тисяч гуртків, секцій, творчих об'єднань за напрямами позашкільної освіти, серед яких основними є: художньо-естетичні – 26 тис., науково-технічні – 15 тис., еколого-натуралістичні – 7,7 тис., туристсько-краєзнавчі – 6 тис. та інші – 15 тис.

Так, в еколого-натуралістичних гуртках позашкільних навчальних закладів основними завданнями є формування екологічної культури особистості, усвідомлення себе як частини природи і суспільства, набуття досвіду розв'язання елементарних екологічних проблем та прогнозування можливих наслідків господарської діяльності людини, залучення до практичної екологічної діяльності із збереження навколишнього середовища через систему використання найновітнішої безвідхідної технології сучасного виробництва здійснюється

В науково-технічних гуртках позашкільних навчальних закладів здійснюється засвоєння дітьми і підлітками знань про основи виробництва й раціональне їх використання, розширюється політехнічний кругозір, задовольняються потреби особистості в діяльності з основ моделювання та конструювання найновітнішої техніки, формується культура технічного мислення.

Досягнення високої художньо-естетичної освіченості та вихованості особистості засобами найкращих національних і світових культурних надбань,

вироблення творчих умінь примножувати національні культурно-мистецькі традиції свого народу здійснюється в художньо-естетичних гуртках позашкільних навчальних закладах.

Гармонійне поєднання спортивного туризму і краєзнавства, завдяки якому здійснюється система знань про життя певних територій, окремі географічні об'єкти і явища соціального життя у природничо-історичному аспекті формування фізично здорової і сильної духом особистості здійснюється в туристично-краєзнавчих гуртках позашкільних навчальних закладах.

Мала Академія наук України як форма позашкільної освіти є творчим об'єднанням учнів, яке сприяє виявленню здібностей, обдарувань, самовизначенню та самореалізації особистості засобами залучення до пошукової, експериментальної, дослідницької роботи в різних галузях науки, техніки і культури та забезпечує її творчий, інтелектуальний, духовний розвиток, підготовку до майбутньої професійної і громадської діяльності.

Отже, виходячи із змісту, специфіки діяльності позашкільних навчальних варто визначити, що виховання в цих закладах є процес, який повинен сприяти формуванню творчої, працелюбної особистості, умілого господаря, що володіє відповідними вміннями та навичками, професійною майстерністю на основі сучасних знань про ринкову економіку та може знайти застосування власним здібностям у системі виробництва, науки, освіти.

Значне посилення уваги у психологічній та педагогічній науці до досліджень питань виховної діяльності в позашкільних навчальних закладах, потребує розробки методичних основ організації навчально-виховного процесу.

Література

1. Борисова З. Н., Введенська Т. В. Виховання в праці. – К.: Рад. школа, 1977. – 78 с.
2. Пустовіт Г.П. Деякі аспекти методології позашкільної освіти // Шлях освіти. – 2000. – № 2. – С.11-15.
3. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка: Навч. посібник. – К.: ІСДО, 1996. – 144с.